

verbond. SCHEPPINGSverbond; daarom mede-ARBEIDER, tot TAAK-ervulling „geroepen“ (Rom. 4:17) mensch. ScheppingsVERBOND; daarom MEDE-arbeider Gods.

h. En daarom is het begrip mede-arbeider Gods met gelijke intensiteit in alle „talen“, die de mensch spreken kan, te bezingen en te prediken. In de „Pinkstertaal“ van Dr Noordmans en in de „cultuurtaal“ van wie tegenwoordig door theologisch misverstand als „neo-calvinistische“ „cultuur-koningen“ (niet zonder hoogmoed) worden aangediend. In alle fasen van het verbond, niet alleen in de periode na den zondeval (waarin men van genade-verbond pleegt te spreken), doch ook in die vóór den val (waarin men van „werkverbond“ pleegt te spreken)¹⁾, geldt (mutatis mutandis) het bekende woord der Leerregels van Dordt: dat n.l. God de schepping (monopleurisch) en de levendmaking (idem) „zonder ons... werkt“, maar ook dat andere: „en alsdan wordt de wil... niet alleen gewerkt en bewogen (op gang gebracht) door God, maar, door God gewerkt zijnde, werkt hij ook zelf“.

En hij werkt over heel de linie van den hem bereikbaren kosmos.

K. S.

1) Zie mijn: „Wat is de Hemel?“ voor de nadere uitwerking.

Een boek voor de Jeugd.

Jong Holland Pak aan! Redactie: Bert Bakker en Leentje M. Hagen. — G. F. Callenbach, Nijkerk.

Een der moeilijkste vraagstukken van dezen tijd is zeker wel dat van de jeugd. Hoe zwaar ook voor ouderen de druk van de malaise is, zij hebben een verleden waaruit velen in het donkere heden, kracht kunnen putten voor de toekomst. De jeugd heeft alleen maar een toekomst voor zich, maakt zich niet dadelijk bang voor een moeilijk heden, omdat ze haar idealen voor zich uit ziet.

Jeugd overwint legers van smart.

En neemt de sterke stad der toekomst hopen in. Zoo heeft mevr. Roland Holst, die voor de ouderen alleen maar zwaren strijd zag in het heden, omdat ze de vruchten van hun werk niet zouden proeven, aan de jeugd de heerlijke bevrijding in de toekomst beloofd. Maar de lange duur van de crisis heeft aan vele jongeren het optimisme ontnomen, daar ze door de toenemende werkloosheid vele wegen voor zich zien geblokkeerd. Ze gaan hun geloof en hun idealisme verliezen.

De ouderen gaan zich met de jeugd bemoeien en veel reeds wordt er gedaan. De literatuur kon zich ook niet buiten het probleem plaatsen, wilde ze niet buiten het leven komen te staan. Van alle kanten en van uit verschillend sociaal standpunt, beziet de literatuur het probleem, zonder meestal uitkomst te geven.

Uit het streven om ook iets voor de jeugd te doen, is het bovengenoemde boek geboren. Het is niet een boek over de jongeren, een roman waarin hun leven beschreven en hun moeilijkheden ontvouwd worden, maar een boek voor de jeugd, om goeden raad en afleiding te geven. Daarvoor hebben mannen en vrouwen uit de praktijk van het leven een bijdrage gegeven, mensen van verschillende godsdienstige gezindheid, vooraanstaanden in onderscheiden ambten en beroepen. Allen bezielt met een oprechte belangstelling in de toekomst der jongeren.

Het korte woord vooraf van de samenstellers geeft een wel wat al te simplistische oplossing voor het onderhavige geval. Zij raden Jong-Holland aan een voorbeeld te nemen aan de schrijvers der verschillende artikelen, die allen op hun gebied iets groots hebben gepresteerd. Wanneer zij niet zoo aanpakken, als dezen deden, kan elke Hollandse jongen of meisje het zelfde bereiken op het gebied, waarheen hun aanleg hen wijst. Hoe goed bedoeld deze raad ook moge zijn, terecht zal menigeen hierover zijn hoofd schudden. De bedoeling zal wel zijn, dat ieder die weet van aanpakken, zich met Gods hulp nog een positie kan verwerven, al is die wellicht niet zoo schitterend als de verbeelding die zich voorstelde. Het pad der „voorbeelden“ was ook niet steeds met rozen bestrooid, en niet voortdurend werden zij door de zon van voorspoed beschenen. Maar daarom kan hun streven verslappende moed bij anderen doen stijven en angstvalligen een hart onder den riem steken.

Het korte, maar kernachtige woord van den inleider Dr Colijn geeft een ander en beter geluid te hooren. Hij verklaart nader wat aanpakken nu moet beteekenen. Dat is niet meer het krachtig en energiek werken voor het ideaal dat men al lang voor ogen had, maar het is aanpakken wat de hand vindt om te doen, zelfs met opoffering van lang gekoesterde idealen. Aanpakken blijft wel geboden, maar de keuze van het terrein is veelal niet meer vrij, maar wordt ons opgedrongen.

En dan moet Jong Holland den durf hebben

nieuwe wegen te gaan. „Worstelen wordt het met inzet van alle krachten. En dan met geen ander uitzicht dan een sober bestaan.“

Voor zulk aanpakken is bidden noodig en een zegen van Boven, en Colijn zou zich zelf niet zijn, als hij dáárop niet vooral wees, dat het geestelijke het stoffelijke te boven gaat. Dit korte betoog geeft staal voor het bloed.

Leest men de bijdragen van de achttien mede-werkers, dan wordt men aangenaam getroffen door een rijke verscheidenheid. Zuiver literair zijn maar enkele der stukken, ze schijnen buiten den opzet van het boek te vallen, wat evenwel niet het geval is. Van Eerbeek teekent het tragische lot van den landlooper, den man zonder middel van bestaan, die de werkinrichting tevergeefs ontvluchtte. Selma Lagerlöf zond ook een stukje, niet opdat Jong-Holland van haar zou leeren, dat men met aanpakken en ijverig studeeren een Nobel-prijs kan winnen, zooals de redactie het voorstelt, maar om te toonen hoe schijnbaar onbelangrijke dingen, de wending ten goede kunnen veroorzaken bij een moedelooze. Ten slotte schreef Wernus Buning een bewerking van een oude Engelsche ballade, waarin geloof en trouw en mannenmoed blinken tusschen de stroeve bewoordingen der simpele strophen.

Doch de opzet van het werk is niet allereerst literair, maar practisch. Een aantal bekende persoonlijkheden geven een kijkje op verschillend gebied, op de aarde, in de lucht en onder de aarde. De moderne vliegkunst overwint nog dagelijks nieuwe moeilijkheden, om nieuwe mogelijkheden te scheppen. En in het donker van de mijnen bereikt men met nieuwe vindingen telkens grootere resultaten bij de oude kolendelving. Heel modern is het stuk van Dr Luning Prak, die de Melbourne-race als type neemt voor de jacht naar het goede baan, dat alleen de geschikten kunnen krijgen. Met het nieuwe middel, de tests, wil hij de jongeren tijd verknoeien door de verkeerde keuze besparen. Ieder moet voor zich de geschiktheid voor een bepaald vak bepalen of die laten bepalen, om niet een tijdlang een richting in te slaan, die de zijne niet blijkt te zijn, en waardoor hij in de race naar het einddoel anderen zich voor laat komen. Het eenige bezwaar hiertegen is, dat de schrijver te weinig rekent met de ware roeping. Wel zal ieder zich conscientieus moeten afvragen of het werkelijk roeping is, die hem een bepaalde richting doet uitgaan, maar is dit het geval, dan zal de kracht die daarin ligt, vele moeilijkheden overwinnen. Een al te mechanische opvatting doet te kort aan de geestelijke zijde van een beroep of ambt.

Heel interessant is het stuk autobiografie van Dr van Broekhuizen, den Zuid-Afrikaanschen gezant in ons land. De Zuid-Afrikaansche taal waarin hij schrijft, geeft een bijzondere kleur aan zijn romantisch, maar ware verhaal. Het is een goede idee geweest van de samenstellers om dit stuk op te nemen en door den strijd van een stamverwant volk Jong-Holland te laten zien, wat vastberaden willen en onwankelbaar vertrouwen op God kan bewerken.

Het zou te lang zijn alle bijdragen te noemen die er verder in staan, de beschouwende en de sportieve, die alle een gezonden geest ademen. Want dit is de verdienste van dit boek, het is frisch, gezond, opgewekt. En al moge dan het resultaat niet zijn dat, wat de samenstellers er in zagen, niemand zal dit boek onbevredigd uit handen leggen. Het bevat wenken die misschien pas veel later uit het onderbewuste zullen opduiken, maar die niet zullen nalaten invloed uit te oefenen.

De uitvoering is zeer te prijzen. Foto en pen-teekening verlichten den tekst en geven een genot opzichzelf. En de toon en de vorm hebben iets jeugdigs over zich. Het is een mooi boek voor jong en oud.

G. r.

H. S.

GEESTELIJKE ADVIEZEN

(Alle inzendingen, deze rubriek betreffende, aan Ds D. van Dijk, Akkerstraat 28, Groningen.)

Belijdenis doen.

II.

In ons vorig artikel over dit onderwerp hebben wij gezegd: „aanvaardt, eenvoudig, kinderlijk, Gods belofte, die Hij u in den doop heeft beteekend en verzegeld. Dat moogt ge doen. En als gij dat doet, dan hebt ge deel aan al dat heil: vergeving der zonden, het kindschap van God.“

Want de eenige voorwaarde voor het deel hebben aan het heil is dit, dat gij het geloovig aanvaardt.

Doet dat dan en gij moogt belijdenis doen en avondmaal vieren.

Maar nu komen daar van alle kanten stemmen, die zeggen:

„Ja, maar dat gaat zóó maar niet. Eer ik de belofte Gods zal mogen aanvaarden, moet er toch heel wat in mij gebeurd zijn?“

Dan moet ik eerst toch gehad hebben een goed inzicht in mijn zonde; dan moet ik daar toch wel een bepaalde mate van berouw over hebben gehad; dan moet toch het inzicht in mijn verdoemelijkheid voor God een bepaalde sterkte hebben gekregen.

Neen, dat gaat toch maar zóó niet, dat aannemen van het heil van Christus?

O, ik ben zoo bang, zeg! men, dat ik mij op valsche gronden maar wat toeëigen.“

Zoo wordt er geredeneerd.

Nu weet ik wel, dat er onder hen, die zoo praten, wel gevonden kunnen worden, die niet anders doen dan een ander napraten, en die deze woorden gebruiken om er hun onverschilligheid en traagheid met betrekking tot het doen van belijdenis achter te verbergen. Maar daar zijn ook anderen, die het ernstig meenen als zij zoo redeneeren, die zoeken en worstelen om tot klaarheid te komen; die niet moede worden zichzelf almeer te onderzoeken of de vereischte kenmerken wel bij hen gevonden worden; die zich afmatten om die vereischte kenmerken bij zichzelf te voorschijn te roepen en die toch maar niet klaar kunnen komen.

Tot zulken richt ik mij op dit oogenblik.

En ik begin met tegen hen te zeggen:

Mijn broeder, mijn zuster, waar leest gij dat in Gods Woord, dat een mensch, eer hij zich vertrouwend aan Christus mag overgeven, eerst zus of zóó gesteld moet zijn geweest?

Gij leest dat nergens.

Integendeel, de Schrift legt er altijd nadruk op, dat wie door Christus begeert behouden te worden, tot Hem mag komen en zich aan Hem mag overgeven.

Komt herwaarts tot Mij, allen, die vermoeit en belast zijt en Ik zal u rust geven.“

Die wil, die kome en neme het water des levens om niet.

De stokbewaarder zegt: „Wat moet ik doen om zalig te worden?“

En Paulus antwoordt, zonder één voorwaarde daaraan toe te voegen: „Geloof in den Heere Jezus Christus en gij zult zalig worden.“

Heel dat geredeneerd, dat ik, eer ik den Christus als mijn Heiland zou mogen aannemen, aan den of die voorwaarden zou moeten voldoen, is eenvoudig een menschelijke uitvinding, waardoor wij ons nooit van de wijs mogen laten brengen.

Dat ligt immers ook in den aard der zaak. Uit Wien is het heil?

Alléén uit God; enkel en alléén uit God.

Hoe komt het heil tot ons?

In de belofte des Evangelies, waarin God het ons toereikt.

Hoe kunnen wij dus alléén deel aan dat heil krijgen?

Door, met volmaakt afzien van onszelf, alleen rustende in Gods trouw, Zijn belofte aan te nemen.

Wie het aanvaarden van Gods belofte afhankelijk maakt van iets, dat hij bij zichzelf zou vinden, doet daardoor, of hij dat nu wil of niet wil, tekort aan de machtige waarheid, dat het heil enkel en alléén uit God is en ook nog niet voor één duizendste procent uit onszelf.

Bovendien trekt hij daardoor de waarachtigheid Gods in twijfel.

God zegt immers: „Ik geef het u; hier is het.“

En tegen ieder, die daarop antwoordt met een „ja, maar“ zegt God: „geloof gij Mij dan niet?“

En nu moet ge daar niet tegen invoeren: „ja, maar, hoe kan ik nu echt Christus aannemen als ik niet eerst echt schuldgevoel heb en mij niet eerst echt verloren gevoel? Dus, als ik zal kunnen vaststellen, dat ik echt Christus aangenomen heb, dan moet ik toch eerst weten, dat ook die andere dingen echt bij mij gevonden worden?“

Ik antwoord daarop:

Zulk redeneeren is een intellectualistisch uitéenhaken van het leven, waar ge alijd mee vastloopt. Het is niet zóó, dat gij eerst dit hebt en dat ge dan dat kunt doen.

Zondebesef, inzicht in zijn verlorenheid, het aannemen van Christus, het is tenslotte alles één. Maar het vindt alles zijn uiting in de daad des geloofs.

Wie Christus omhelst op grond van Gods belofte, als zijn Heiland, die heeft zondebesef, die weet zichzelf verloren; in hem leeft ook de dankbaarheid.

En dit is het wondere, naarmate hij meer leeft uit dat geloof in Christus, hoe dieper zijn zondebesef zal worden, hoe feller hij zal jagen naar een leven van heiligmaking.

Eerst als ik den Christus door het geloof heb omhelsd zal ik, van Golgotha af, de zwartheid der zonde, de schrikkelijkheid van Gods toorn onderkennen.

O, wilt toch niet wijzer zijn dan God.

God zegt: „geloof in Christus, Ik geef Hem u.“

Doet dat dan; geloof dat God in Christus uw Vader is; en gij zijt er.

Laten wij allen toch meer leeren leven uit het geloof.

Van de dagen der Hervorming af is het onreleus, dat de rechtvaardige alléén uit het geloof leeft. Maar, eilaci, duizendmaal willen wij onze zekerheid weer zoeken in onze ervaring. In zonde-

ervaring, in v

Dat is niet het geloof; rijk en zalig. vragen: „mag mens-; geloof Wat zou he meer over on al van ons be

HET B

R
I
C
te

Met de type Doleantie- meik hebben meest karakter

Wanneer we merken we s bepaald voort rijkste, gevaar rakelijste.

Ook dezen kunnen we he van Groens lo evenstrag

Groen heeft de mogelijke riken en cons modernen, ma zijn „broeders- meik gericht.

Juist deze pijnlijk, bitter, leven is daard ontmoedigende onder geleden.

al. Telkens „dien strijd. T- het voeren belang voor

’tis misschien in herinnering het boek, dat

Karakteristie name wat in en Groen.

Groen is in groote, scherp van het Herv had, in verba min of meer l in de Herv. E en de hoof

Deze synoda punt van Gro Synode gevra „wezen“ en

„die waarhede Formulier Hervormde

menteel zijn l nadere verkn sprak, dat ze

die langs r ingebracht chure „Aan de ellendigen toes

het wonderlijk stelde. Acht g spoorde hij nu

alles te doen vere prediking protesteeren, weg, dien de S

Diep was de De Synode, i groote verleg

ligheid en dub wille licht den zag men overa

beduitten. Wat of een radicale Toen in die

plotseling da chure „Reke die brochure l oavorwaardel

schriften een den bloei der lidenis wil hij van een ke

Groen juist all en moet door kerk kan niet.

1) Adres a. d.

2) Aan de Her-

ervaring, in verlorenheids-ervaring, in zaligheids-ervaring.

Dat is niet goed. Wij moeten leven enkel uit het geloof; zoo wil God het; dat alleen maakt rijk en zalig. Wie dat verstaat zal ook niet meer vragen: „mag ik geloofsbelijdenis doen?"; die mens geloof — en doet daarvan belijdenis.

Wat zou het toch heerlijk zijn, als het geloof meer over ons leven heerschte, meer het één en al van ons bestaan was.

D. v. D.

HET BOEK VAN DE WEEK

Reformatische polemiek.

Doleantie-stemmen, bijeengebracht door Dr. J. C. Rullmann. — Uitgave van J. H. Kok N.V. te Kampen, 1936.

II.

Met de typeering van dit boek der veelsoortige Doleantie-stemmen als boek-van-polemiek hebben we het evenwel nog niet in zijn meest karakteristieke eigenaardigheid aangeduid.

Wanneer we het wat nauwkeuriger nagaan, dan merken we spoedig, dat het hier gaat om een bepaald soort polemiek, een der pijnlijkste, moeilijke, gevaarlijkste... helaas ook een der noodzakelijkste.

Ook dezen karaktertrek van het prachtige boek kunnen we het beste zien tegen den achtergrond van Groens levensstrijd, die tegelijk is Groens levensstrategie.

Groen heeft naar alle mogelijke „zijden" en met alle mogelijke personen gepolemiseerd. Tegen liberalen en conservatieven, tegen ultramontanen en moderneren, maar vooral ook tegen zijn „vrienden", zijn „broeders" heeft hij zijn puntige, rake polemiek gericht.

Juist deze laatste polemiek is voor Groen pijnlijk, bitter, altijd teleurstellend geweest. Groens leven is daardoor een aaneenrijging van de meest ontmoedigende desillusies geworden. Hij heeft er onder geleden, meer, dan iemand ooit vermoeden zal. Telkens weer klinkt zijn klacht juist over zijn strijd. Toch hield Groen er nooit mee op — het voeren ervan was immers een levensbelang voor kerk en volk.

Is misschien wel goed iets van dezen strijd in herinnering te brengen, juist in verband met het boek, dat we bespreken.

Karakteristiek voor den broeder-twist is met name wat in 1843 voorviel tusschen da Costa en Groen.

Groen is in dien tijd het middelpunt van een groote, scherpe actie tegen de Haagsche Synode van het Hervormd Kerkgenootschap. De Synode had, in verband met ingekomen adressen, zich min of meer laten ontvallen, dat alle predikanten in de Herv. Kerk gehouden waren het wezen en de hoofdzak der kerkleer aan te nemen.

Deze synodale uitspraak werd nu het uitgangspunt van Groens agitatie. Dringend werd aan de Synode gevraagd uit te spreken, dat met dat „wezen" en die „hoofdzak" bedoeld waren „die waarheden, welke door de Opstellers der Formulieren en door de Nederlandsche Hervormde Kerk ten allen tijde als fundamenteel zijn beschouwd".¹⁾ Toen de Synode geen nadere verklaring wilde geven en bovendien uitdrukking, dat ze alleen op aanklachten zou ingaan, die langs reglementairen weg waren ingebracht, schreef Groen een prachtige brochure „Aan de Herv. Gemeente", waarin hij den ellendigen toestand der kerk schilderde en vooral het wonderlijke geknoei der Synode aan de kaak stelde. Acht gevend op den wenk der Synode spoorde hij nu Kerkeraden en gemeenteleden aan alles te doen wat mogelijk was tegen de onzuivere prediking en sacramentsbediening. Men moest protesteeren, de bezwaren inbrengen langs den weg, dien de Synode zelf gewezen had.²⁾

Diep was de indruk, dien Groens actie maakte. De Synode, innerlijk duchtig verdeeld, was in groote verlegenheid gebracht. Haar onwaarschijnlijkheid en dubbelzinnigheid waren door Groen in 't witte licht der waarheid gebracht. Met spanning zag men overal uit naar wat de Synode nu zou besluiten. Wat zou 't worden: nog erger geknoei of een radicale verandering van richting?

Toen in die dagen van groote spanning kwam plotseling da Costa voor den dag met een brochure „Rekenschap van gevoelens". In die brochure betoogt hij met klem en gloed, dat de onvoorwaardelijke handhaving der oude belijdenisschriften een belemmering is voor den strijd en den bloei der kerk. Van onderteekening der belijdenis wil hij dan ook niets weten, evenmin als van een kerkrechtelijken strijd, waarvan Groen juist alle heil verwachtte. De Kerk is ziek en moet doorzielen en uitzieken. De kwaal der kerk kan niet door afsnijding en middelen van

bedwang worden overwonnen. De ontwikkeling der krankheid aan de eene zijde en de vrije en ruime toediening van Gods Woord aan de andere zijde, dat is wat de Vaderlandsche kerk, naar da Costa's meening, noodig heeft. En het eenige wat de Synode behoeft te doen is: onpartijdig te wezen! Aan voor- en tegenstanders der waarheid moet evenveel ruimte en plaats om te spreken en te leeren worden geschonken!

De Haagsche Synode, die kort na de verschijning van da Costa's geschrift samenkwam, had nu wel zeer gemakkelijk spel. Da Costa had haar gered en haar tegenstanders verslagen. Ze bleef dan ook bij de vroegere verklaring en gaf geen naderen uitleg.

Groen heeft bitter geleden door deze daad van da Costa. Zijn strijd was toen verloren. Bovendien waren sindsdien de geleerden der „broeders" verboden.

Ja, heel groot zijn de gevolgen geweest van da Costa's felle aanval. „De opkomst van de ethisch-irenische rigting, van de orthodoxie, waarmee ook da Costa schier onophoudelijk te worstelen heeft, (is het) gevolg ook van zijn eigen anticonfessionele wapenkreet in 1843 geweest".³⁾

Dertig jaar na deze droevige geschiedenis schrijft Groen:

„Vreemde deling ben ik (na veertig jarig strijd en lijden) in mijn eigen Land.

De oorzaak dezer raadselachtige onbekendheid ligt grootendeels in een diepgeworteld vooroordeel. Geworteld in het misverstand over de Formulier-kwestie. In 1843. Ten gevolge van DA COSTA's Rekenschap van gevoelens, waardoor de Synode, op het oogenblik dat ze in de uiterste verlegenheid gebracht scheen, over de Adressanten, zonder slag of stoot, getriumfeerd heeft".⁴⁾

„Het misverstand van 1843 heeft op den geheelen kerkregtelijken en politieken toestand voortdurenden invloed".⁵⁾

Groen heeft zeker niet de diepte van dit geschil gepeild. Ten opzichte van zijn vrienden leed hij meermalen aan een „vrijwillige blindheid", ten gevolge waarvan hij niet doordrong tot den principiëelen achtergrond van een conflict. Zoo was het ook met dit geschil tusschen hem en da Costa. Hij kan er niet meer in zien dan een „misverstand", een verschil in „nuance".

Scherper hebben Ds Barger en Ds des Amorie v. d. Hoeven gevoeld, waar de schoen wrong. Barger herinnert Groen er aan, dat da Costa de formulieren houten degenen noemde⁶⁾ en dat 't da Costa is geweest, die het eerst de phalanx tot kerkelijke samenwerking heeft gebroken.⁷⁾

En de remonstrantsche predikant des Amorie v. d. Hoeven, voor wien da Costa hooge achting had, schreef, dat da Costa „wat het stuk der formulieren betreft, zoo geheel Remonstrantsch (was), dat Arminius hem tot zijn opvolger verlangd en Bogerman hem uit de Synode gejaagd zou hebben". Da Costa omhelst de denkwijze der remonstranten, al verguist hij hun namen.⁸⁾

Juist dit conflict heb ik met eenige uitvoerigheid besproken. Want deze botsing is, zooals reeds werd gezegd, het begin geworden van heel veel ellende. Sinds dat jaar is Groen bij de irenischen de bekrompen formulierknecht enz. Maar bovendien is juist dit conflict belangrijk, omdat geen enkele persoonlijk rivaliteit of afkeer erbij in het spel was. Groen en da Costa waren vrienden in den nobelsten zin des woords. En daarom is deze strijd het bewijs dat juist ook in een kring van innige geestverwanten, tusschen de leden van één gezindte scherp verschil rijzen kan en dikwijls rijzen moet. Wanneer er niet een buigen voor de Schrift gevonden wordt over heel de linie, dan moet de strijd uitbreken en dan moet ze uitgestreden worden. Gebeurt dat niet, dan maakt de synthese van wat in den grond niet één is, bijna iederen arbeid in Gods koninkrijk onvruchtbaar.

De smartelijke ervaringen van 1843 waren profetie voor Groens verdere levensarbeid. Die wordt een lange reeks van bittere teleurstellingen.

In 1845 komt voor het eerst in Amsterdam samen een groep „Christelijke Vrienden". Groen is de erkende leider. Men zal spreken over de belangen van kerk en volk en bevorderen allerlei arbeid in Gods Koninkrijk. Een tijdschrift wordt opgericht. Groen schrijft schitterende artikelen over de kerkelijke toestanden, later gebundeld in „Het Regt der Hervormde Gezindheid". Zoo er weer een begin komen van kerkelijke actie? Nee — de „vrienden", vooral Beets, verzetten zich. Beets de man van het bekende: „Laat de Kerk staan, God laat haar ook staan". En de „Christelijke vrienden" besluiten, dat op hun vergaderingen over de belangen van een bepaald Kerkgenoot-

schap wel raad mag worden ingewonnen en geredeneerd, maar nimmer een besluit zal mogen vallen tot eenigen stap of maatregel. Alweer was Groens actie lam geslagen door de „broeders". En in 1854 spat de vergadering der vrienden voorgoed uiteen, juist tengevolge van de kerkelijke kwestie.⁹⁾

Het jaar 1850 is voor de christelijke, de calvinistische actie een jaar van groote betekenis geweest. Toen immers werd Groen hoofdredacteur van het dagblad „De Nederlander". Het eerste antirevolutionaire dagblad. Ontzaglijk veel heeft hij ervoor gedaan. Duizenden guldens heeft het hem gekost. Schitterende artikelen heeft hij erin geschreven. Lang heeft het blad helaas niet bestaan. In 1855 verscheen het laatste nummer. En de oorzaak van dit staken? Weer is die voor een groot deel te zoeken bij de „broeders"! Later schrijft Groen: „Denk aan 1855 toen de Nederlander (omdat, medestander van Wormser en da Costa, ik, in het oog der vrienden, te streng orthodox was) gestaakt werd". En Groen noemt zelf de grieven, die de „vrienden" tegen hem hadden: „gij waart te formuliergezind, te juridiek, te haastig, te fel, te weinig aan den eerbied voor de bestaande magten in de Kerk, voor de Synode, en zelfs ook aan de ondergeschiktheid voor de predikanten(!), gedachtig".¹⁰⁾

Ook het jaar 1857 is voor Groen een jaar van bittere teleurstelling geweest.

Groen wilde christelijk, nationaal onderwijs. En den besten weg daartoe achtte hij een facultatieve splitsing van de openbare school. Er moesten komen Israëlitische, Roomsche, Protestantische scholen, al naar gelang de godsdienstige gezindheid der inwoners van stad en dorp. Na een uiterst pijnlijke historie wordt niet Groen, maar diens vriend v. d. Bruggen kabinets-formateur. En v. d. Bruggen schenkt ons volk de afschuwelijke schoolwet van 1857, waarin onder den naam van „christelijk", het neutrale onderwijs aan heel de natie wordt opgedrongen. Er zouden „christelijke deugden" moeten worden aangeleerd in de openbare school. Maar dan deugden van een christendom, waaruit „alle leerstellige en dogmatische bestanddeelen, alles met één woord, wat tot het begrip des Christendoms, van zijne waarheden, van zijne feiten, van zijne geschiedenis behoort" was verwijderd.¹¹⁾ Zoo had Thorbecke het in de Kamer voorgezegt en zoo nam v. d. Bruggen het van harte over.

Nooit is Groen meer gewond, gegriefd, teleurgesteld geweest dan toen. Na de aanneming der wet nam hij onmiddellijk ontslag als lid der Kamer.

En nu het tragische. Als Groen naar de oorzaak van de totstandkoming van deze heillooze wet zoekt, dan komt hij weer terecht bij de „vrienden". Het „doordrijven" van de schoolwet van 1857 werd mogelijk „door de medewerking van sommigen onzer voortreffelijkste geloofsgenooten"¹²⁾. Zij lieten zich meezuigen in den liberalistischen en conservatieven stroom en pleegden verraad aan hun christelijk beginsel.

Op deze wijze zouden we nog een tijd lang kunnen doorgaan en 't blijft altijd hetzelfde droevige refrain: de „vrienden" hebben altijd Groen tegengewerkt.

Als de schoolwet van 1857 er eenmaal is, wil Groen een zoo streng mogelijke naleving van het neutraliteits-beginsel in de school. Met groeiende zorg ziet hij hoe onder het mom van een quasi-christelijkheid en gedekt door de uitdrukking „christelijke deugden" in art. 23 der schoolwet, de openbare school de secte-school wordt der Modernen. De Moderne richting heeft in die school een prachtig propaganda-middel en — het wordt door den Staat bekostigd.¹³⁾ De opzet is de school te bezielen met de religie van het ongeloof.¹⁴⁾ En daar verzet Groen zich tegen met alle kracht. Hij wil „de meest volkomen godsdiensteloosheid der Staatsschool".¹⁵⁾ Zoo is ze het minst gevaarlijk voor 't Schriftuurlijk geloof. Zoo blijft zij nog het meest bruikbaar voor Christen-ouders, die geen bijzondere school hebben voor hun kinderen. Zoo vertoont zij zoo zuiver mogelijk het karakter, dat zij volgens de wet hebben moet. Als de school zoo haar waren aard toont wordt de toestand zuiver en zullen de christen-ouders als 'teenigszins kan bijzondere scholen oprichten voor hun kinderen.

En zie, als Groen zoo tot klaarheid wil brengen en poogt te redden wat te redden is, dan durft Beets, de vredelievende Beets, die massa's vrome versjes schreef en vele boeken vol „stichtelijkheid", dit streven van Groen daemonisch en misdadig te noemen.¹⁶⁾

9) Vgl. Rullmann, Kerkherstel, pag. 51 v.v.

10) Ned. Ged. II, pag. 386 (1871) vgl. voor deze kwestie ook Ned. Ged. I, pag. 47.

11) Groen, Vrijheid van Chr. Nat. onderw., pag. 126.

12) Ned. Ged. III, pag. 297; vgl. pag. 272, 305 en VI, pag. 25.

13) Ned. Ged. I, pag. 29, 123; III, pag. 305.

14) Vrijheid van Christ. Nat. Onderwijs, pag. 50. Later worden deze woorden door Groen telkens herhaald.

15) Ned. Ged. II, pag. 395.

16) Ned. Ged. I, pag. 156, 164, 176 v.v.

1) Adres a. d. Synode 1842, pag. 9.

2) Aan de Herv. Gem. 1843, pag. 95—98.

3) Ned. Ged. V, pag. 100.

4) Idem, pag. 17.

5) Idem, pag. 19.

6) Idem, pag. 102.

7) Idem, pag. 101.

8) Idem, pag. 103.